

Racionalizace soustavy drobných mincí v ČR

Úkoly ČNB v oblasti peněžního oběhu

ČNB podle zákona o České národní bance, konkrétně podle § 2, odst. (2), písm. c) řídí peněžní oběh a dbá na jeho plynulost a hospodárnost. Tento úkol od počátku účinnosti zákona, tj. od provedení měnové odluky v roce 1993 plní bez připomínek veřejnosti i médií. V průběhu několika posledních let se však v oběhu mincí s nominální hodnotou 10 a 20 haléřů (dále jen drobné mince) objevovaly určité tendence, jejichž řešení vytvářelo konflikt mezi zákonnými úlohami. Zajišťování plynulosti oběhu drobných mincí mohlo být realizováno jen za cenu rezignace na jeho hospodárnost. Bankovní rada se tímto konfliktem v posledních třech letech opakovaně zabývala.

Funkce drobných mincí

Drobné mince plní v současnosti jen jednu ze tří funkcí peněz, a to jen částečně – funkci účetní jednotky, ve které jsou stanovovány ceny. Ostatní dvě funkce neplní. Z přirozených důvodů nikdy neplnily funkci uchovatele hodnoty, i když v současné době jsou ekonomické subjekty paradoxně nuceny tuto roli akceptovat. V posledních letech ovšem přestávají plnit i funkci oběživa. Tento vývoj je přirozený a odráží změny ve fungování obchodní sítě i ekonomiky jako celku. Souvisí se změnou struktury prodejní sítě, s vývojem preferencí spotřebitelů i s rostoucím významem bezhotovostních plateb. Drobné mince se postupně stávají „mincemi na jedno použití“, které jsou sice trvale vydávány centrální bankou do oběhu a různými ekonomickými subjekty občanům, ale dále *necirkulují*. Pro ilustraci lze dokumentovat, kolik procent mincí vydaných do oběhu v roce 2001 se vrátilo do ČNB. Pokud jde o nominální hodnoty 1,- Kč až 50,- Kč, průměrně to bylo 86,5 %, u mince nominální hodnoty 10 h to pak bylo pouze 19,2 %, z celkové emise pouze 2,4 %.

Vzhledem k nákladům, které jsou se zajišťováním oběhu těchto mincí spojeny, *neexistuje žádná ekonomicky přijatelná možnost, jak zajistit návratnost mincí obou hodnot z oběhu tak, aby mohly být v oběhu dále používány*. Tato situace je důsledkem zejména politiky komerčních bank a chování prudce se rozšiřující sítě obchodních řetězců. Obchodní řetězce v důsledku neochoty přijímat na svých pokladnách mince od kupujících mají obrovskou potřebu mincí. Komerční banky svými vysokými poplatky za příjem a výměnu mincí, které odráží vysokou nákladovost těchto operací, brání v návratnosti mincí z oběhu do zásob¹. Česká národní banka není kompetentní k tomu, aby mohla výši poplatků obchodních bank ovlivnit.

---

¹ Věcné a mzdové náklady na manipulaci převyšují nominální hodnotu a kupní sílu těchto mincí. Nelze se proto divit, že se banky prostřednictvím svých ceníkových položek a obchodní řetězce svou „taktikou“ používanou na svých pokladnách snaží vyhnout příjmu mincí těchto nominálních hodnot a následně, relativně nákladné manipulaci s těmito mincemi.

Rozsah emise drobných mincí

V současnosti je v oběhu na jednoho obyvatele České republiky více než 70 desetihaléřů a 54 dvacetihaléřů. To v celkovém součtu představuje více než zhruba 1,3 miliardy drobných mincí, což je více než polovina emise všech mincí. Centrální banka v určitém období roku 2002 vydávala do oběhu více než 500 tisíc desetihaléřů denně. Pak začala emisi drobných mincí poněkud regulovat. Jednoznačně lze konstatovat, že drobných mincí je v oběhu ekonomicky neodůvodnitelné množství a jejich potřeba navíc neustále stoupá především vzhledem k narůstajícímu množství prodejen různých obchodních řetězců.

Zajímavé údaje nabízí historické srovnání. Mince v hodnotě 10 haléřů se v České republice (10 mil. obyvatel) vydávají do oběhu ve větším rozsahu než v dřívějším Československu (15 mil. obyvatel). Předcházející vzor desetihaléře z roku 1974 byl v Československu za 18 let jeho platnosti vyroben a vydán do oběhu v celkovém počtu 1.100 miliónů kusů. V České republice bylo za 9 let platnosti vydáno desetihaléřů do oběhu již 680 miliónů kusů. Za stejné období 18 let lze ve státě s počtem obyvatel nižším o třetinu očekávat potřebu 1,4 miliardy kusů mincí.

Zvýšenou potřebu drobných mincí je možno pokrýt pouze jejich zvýšenou výrobou a emisí. Ve druhé polovině devadesátých let minulého století se každý rok vydávalo nově do oběhu zhruba 100 milionů kusů mincí po 10 h a 20 h. Pro srovnání lze uvést, že v době existence československého státu nepřevyšovala roční emise mincí všech nominálních hodnot na území celého tehdejšího Československa 130 milionů kusů. Přes soustavný tlak poboček ČNB vyvíjený na banky a jejich prostřednictvím na jejich klienty došlo v roce 2001 k nárůstu roční emise mincí po 10 h a 20 h na rekordních 111 milionů kusů.

Náklady na zajištění oběhu drobných mincí

Nejčastěji zmiňovaným ekonomickým argumentem proti existenci drobných mincí je skutečnost, že **výrobní cena** mincí v hodnotě 10 haléřů a 20 haléřů je vyšší než jejich nominální hodnota. Výrobní náklady na drobné mince jsou v obou případech větší než 20 haléřů. Ukončení emise drobných mincí tak nabízí možnost nezanedbatelného snížení nákladů na zajišťování výroby peněz. Až do doby vstupu České republiky do Evropské měnové unie by náklady na ražbu drobných mincí činily cca 15% ročních nákladů na ražbu mincí. Při ukončení platnosti drobných mincí by tak jen z titulu ražby byly tyto prostředky ušetřeny. Potenciální úspory by byly proporcionálně tím nižší, čím dříve do Evropské měnové unie vstoupíme.

Primárními náklady existence a používání drobných mincí jsou ovšem **náklady na manipulaci a přepravu**. S mincemi manipulují zaměstnanci mincovny, centrální banka, komerční banky a jimi pověřená zpracovatelská centra přepravních agentur a postupně pokladní dalších ekonomických subjektů. Počítání těchto mincí, ať již strojové či ruční, je časově náročné, a proto drahé. Drobné mince jsou uvedenými subjekty permanentně přepravovány. Náklady, které představují ročně řádově desítky až stovky milionů korun, jsou logicky přenášeny na zákazníky. Přepravní náklady jsou vysoké, neboť hliníkové mince přes svou nízkou hmotnost představují značné prostorové objemy.

Další celospolečenské náklady používání drobných mincí jsou dány tím, že jejich počítání

prodlužuje „přepážkové“ **čekací doby**, což snižuje komfort klienta. Vzhledem k tomu a vzhledem k nákladům na manipulaci a přepravu se obchodníci i banky logicky snaží omezovat přijímání drobných mincí, což zpětně narušuje mechanismus oběhu peněz. Zákazníci, tj. příjemci drobných mincí, pak mají problémy s výměnou získaných drobných mincí na přirozených místech, tj. v obchodech a bankách, a v důsledku toho je tezaurují. Držitelům drobných mincí, pokud nejsou schopni se jich ekonomicky únosným způsobem zbavit, tak vznikají ztráty, i když relativně nevýznamné².

Důležitou nákladovou kategorií jsou i **budoucí výdaje na stažení drobných mincí** při zavádění hotovostního eura. V případě ponechání drobných mincí v platnosti až do doby přistoupení ke společné evropské měně se budou do oběhu dostávat každým rokem drobné mince v rozsahu do 120 milionů kusů, které budou dále zvyšovat jejich dosavadní množství v oběhu. Lze předpokládat, že 40 - 50 % takto vydaných mincí bude po ukončení jejich platnosti předloženo k výměně. Velké množství mincí nízkých nominálních hodnot v oběhu zkomplikuje stažení a likvidaci českých mincí při přechodu na euro vůbec, neboť odčerpají nejen centrální bance ale i komerčním bankám podstatnou část uschovací a zpracovatelské strojové i lidské kapacity.

Ponechání mincí 10 h a 20 h v platnosti by skutečně výrazně ztížilo přechod z Kč na Euro. ČNB nyní disponuje uschovací kapacitou 7.122 kontejnerů. Při přechodu České republiky na jednotnou evropskou měnu Euro bude nutno uložit v trezorech ČNB operativní zásoby nové měny a zároveň stahovaná korunová platidla. Pokud by k výměně došlo např. v roce 2010, pak při předpokládaném počtu drobných mincí v oběhu ve výši 1,8 mld. kusů a při 50 % návratnosti bude do ČNB odvedeno 900 mil. kusů. Pro uložení tohoto množství je zapotřebí 4.475 kontejnerů, což je 63 % stávajících uschovacích kapacit. Ukončení platnosti mincí v hodnotách 10 a 20 haléřů několik let před přechodem na Euro by významně snížilo tlak na potřebné uschovací kapacity potřebné pro tuto operaci.

Varianty řešení problematiky drobných mincí

Stanovení soustavy platidel z hlediska jednotlivých nominálních hodnot je ve výhradní kompetenci ČNB. Zákon o ČNB v § 13 konstatuje, že peněžní jednotkou v České republice je koruna česká, která se dělí na sto haléřů. Je suverénní pravomocí ČNB stanovit vyhláškou nominální hodnotu a další náležitosti mincí a vydáním nové vyhlášky naopak mince určitých nominálních hodnot ze soustavy platidel vyjmout. ČNB by měla při takovém kroku zvážit dopad na cenovou hladinu z úhlu pohledu hlavního cíle ČNB, tj. péče o cenovou stabilitu, a dále dopad na plynulost a hospodárnost peněžního oběhu.

Úvahy o racionalizaci soustavy drobných mincí jsou vedeny již několik let. ČNB v předchozích letech experimentálně ověřovala možnost snížení nebo zastavení výroby mincí po 20 h. Vzhledem k poměrně úspěšným výsledkům tohoto ověřování bylo v roce 2001 navrženo ukončení výroby mincí 20 h a bankovní rada ČNB vyslovila s návrhem souhlas. Pro rok 2002 již není výroba mincí

---

² Existence více než 60 kusů mincí po 10 h a 50 kusů mincí po 20 h v peněžním oběhu v přepočtu na jednoho obyvatele České republiky je sice věcně neodůvodnitelná a jeví se nesmyslnou, ale v korunovém vyjádření se jedná o necelých 18 Kč na jednoho obyvatele.

této nominální hodnoty objednána. Tento krok nicméně vedl k určitému zvýšení poptávky po minci 10 h.

Bankovní rada zvažovala v průběhu roku 2002 primárně dvě základní varianty. (1) Ponechat mince obou hodnot dále v platnosti a zajišťovat jejich další výrobu a oběh v nezmenšeném rozsahu. (2) Ukončit platnost mincí obou hodnot k určitému datu a zahájit jejich stahování z oběhu. Jiné varianty se na základě analýz jevily jako prakticky obtížně realizovatelné. Po analýze a rozsáhlé diskusi bankovní rada ČNB považuje za možné ukončit platnost mincí v hodnotách 10 haléřů a 20 haléřů v průběhu roku 2003. Právní předpis, který toto rozhodnutí konkretizuje a který stanoví způsob a dobu výměny mincí obou hodnot za jiné bankovky a mince by byl vydán na počátku roku 2003.

Otázka cenotvorné role drobných mincí

Drobné mince mají stále funkci účetní jednotky a plní cenotvornou roli, tj. stále ještě nacházejí při platbách své uplatnění. Nemalé množství ze sortimentu nabízeného v obchodech a službách má **ceny stanovené s přesností na desetihaléře**. Jednou z obecně sdílených obav je ta, že veškeré ceny v obchodní síti budou zaokrouhleny na padesátihaléře, resp. na celé koruny, což by vedlo ke snížení komfortu zákazníků i obchodníků. *ČNB se domnívá, že nemožnost platit s přesností na desetihaléře při hotovostních platbách nemusí být důvodem k zaokrouhlení všech cen na padesátihaléře. Jednou z možností je ta, že jednotkové ceny zboží mohou být dále kalkulovány na jednotlivé haléře nebo desetihaléře a k zaokrouhlení součtu cen všech položek může dojít až při konečné hotovostní platbě.*

Možnost zaokrouhlovat součet cen všech položek při hotovostních platbách není právním řádem omezena, tuto otázku současné právní předpisy obecně neřeší (právními předpisy je ošetřeno např. zaokrouhlování mezd a zaokrouhlování částek pro výpočet a odvody daní). K zaokrouhlování cen však již dnes v ČR v oblasti bezhotovostního placení dochází, aniž v tom byl doposud spatřován problém. Tato praxe se koneckonců osvědčila i v Evropě, zejména ve Skandinávii³. ČNB diskutovala tuto otázku s Ministerstvem financí ČR a jejím Ústředním daňovým a finančním ředitelstvím zejména z hlediska daňového s výsledkem, který nenaznačuje žádný rozpor zaokrouhlování se stávajícími daňovými předpisy a zákony. Ministerstvo průmyslu a obchodu sice vyjádřilo určité pochybnosti, zda by zaokrouhlování bylo v souladu se Zákonem o ochraně spotřebitele, ten však tuto problematiku neřeší a případný rozpor je otázkou výkladu.

Vliv na cenovou hladinu

Již bylo uvedeno, že zrušení drobných mincí nemusí znamenat nutnost zaokrouhlení všech jednotkových cen na 50 haléřů, obchodníci by měli mít možnost zaokrouhlovat finální součet. Předpokládáme-li přesto, že všechny jednotkové ceny budou zaokrouhleny na 50 hal. směrem

---

³ Zákonná úprava zaokrouhlování byla přijata ve dvou skandinávských zemích. Ve Finsku v současnosti existuje zákonná úprava zaokrouhlování konečných částek nákupů. Byla přijata v souvislosti s přechodem na společnou evropskou měnu. Tamní zákon ponechává v platnosti všechna platidla znějící na euro včetně 1 a 2 eurocentů, ale přikazuje zaokrouhlovat při hotovostním placení celkové částky nákupů s přesností na 5 eurocentů. Ve Švédsku byl stanoven režim zaokrouhlování rovněž zákonnou úpravou v souvislosti s rušením mincí 10 a 20 öre.

nahoru a že zaokrouhlování se bude týkat jednotkových cen do 150 Kč (ceny dražšího zboží jsou již zaokrouhlovány v drtivé většině na celé koruny), dojdeme k odhadu jednorázového nárůstu cenové hladiny maximálně o 0,5 %. Nejvíce by se zvýšení cen dotklo položek s nízkými cenami, průměrná cena položek do 50 Kč by vzrostla až o 1,2 %.

Tyto odhady je nutno považovat za horní hranici cenového nárůstu. Počítají s tím, že veškeré relevantní ceny budou zaokrouhleny směrem nahoru a že obchodníci nebudou praktikovat zaokrouhlování finálních součtů namísto zaokrouhlování jednotkových cen. Dále je třeba vzít v úvahu skutečnost, že k cenové zdrženlivosti nutí obchodníky konkurence a není pravděpodobné, že by tito byli schopni využít rušení drobných mincí k ekonomicky významnému zdražení.

Závěr

Ukončení platnosti mincí po 10 h a 20 h v průběhu roku 2003 znamená, že skončí platnost mincí, které z hlediska peněžního oběhu již evidentně neplní svou očekávanou funkci – neobíhají. Po ukončení platnosti nebudou mince vyráběny a ČNB ročně ušetří 20 až 30 milionů Kč. Kromě toho se výrazně sníží další náklady ČNB i dalších subjektů spojené s oběhem a zpracováním těchto mincí. Zastaví se další nárůst mincí nízkých nominálních hodnot v oběhu, mince se naopak částečně vrátí z oběhu do zásob, bude možné je zničit a tím se sníží potřeba uschovací kapacity v době přechodu na společnou evropskou měnu. Všem subjektům podílejícím se na peněžním oběhu odpadne “ztrátová” manipulace s mincemi. V obchodech se zjednoduší a zrychlí odbavení kupujících. ČNB získá určité rezervy uschovacích a zpracovatelských kapacit a lidských zdrojů na peněžním úseku poboček.

Drobné mince mají stále funkci účetní jednotky, tj. nemalé množství ze sortimentu nabízeného v obchodech a službách má ceny stanovené s přesností na desetihaléře. ČNB se domnívá, že nemožnost platit s přesností na desetihaléře při hotovostních platbách nemusí být důvodem k zaokrouhlení všech jednotkových cen na padesátihaléře. Obchodníci by měli mít možnost zaokrouhlovat součet cen všech položek při konečné hotovostní platbě při zachování jednotkových cen vyjadřovaných s přesností na haléře či desetihaléře. Tato praxe je běžně využívána ve Skandinávii (Švédsko, Finsko). Možnost zaokrouhlovat součet cen všech položek při hotovostních platbách není právním řádem omezena a ČNB není známo, že by zaokrouhlování tohoto typu mohlo být v rozporu se stávající daňovou legislativou.

Česká národní banka očekává, že jednotlivé resorty prověří v průběhu připomínkového řízení k návrhu vyhlášky České národní banky o ukončení platnosti mincí v hodnotě 10 haléřů a 20 haléřů a jejich stažení z oběhu případnou existenci cen a položek znějících na desetihaléře a placených v hotovosti a učiní příslušná opatření tak, aby po nabytí účinnosti vyhlášky nedocházelo při hotovostních platbách v důsledku neplatnosti těchto drobných mincí k problémům.